

Diskusní příspěvek k tématu jednotných přijímacích zkoušek Reakce na vystoupení pana Štefla

PhDr. Eva Řídká, CSc., metodička matematiky Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání

Čas od času slyšíme, že reformy, které byly ve školství v posledních 20 letech nastartovány, povedou k všestrannému rozvoji osobnosti a přispějí k tomu, aby naše společnost obstála v tvrdé konkurenci. Nutným předpokladem k naplnění těchto cílů má být umožnění rovného přístupu všech žáků ke vzdělávání.

Podle pana Štefla jsou tomuto ušlechtilému cíli kladeny zásadní překážky. První takovou překážkou jsou přijímací zkoušky ke studiu na střední škole zakončené maturitou a dalším strašákem je povinná maturita z matematiky. V příspěvku pana Štefla zazněly obě tyto informace:

1. Přijímacími zkouškami potrestáme bezbranná děcka za jejich nedostatečné učitele a nedobré sociální zázemí.
2. Dnešní mladý člověk je bez maturity prakticky vyřízen, neboť např. ani kadeřnice nemůže bez maturity vykonávat své zaměstnání. Proč ji tedy nutit učit se logaritmy?

Pan Štefl předjímá stav, kdy by měl prakticky každý mladý člověk úspěšně složit maturitu. Svá tvrzení o potřebě takového stavu navíc dokládá čísly o zaměstnatelnosti absolventa učebního oboru, absolventa střední školy a absolventa vysoké školy. Čtenář nechť si sám položí otázku, jak široké spektrum veřejnosti těmito názory pan Štefl osloví a proč se o to snaží.

Přes veškeré reformní snahy jsme v posledních 20 letech nedokázali zvrátit klesající úroveň žáků. Sama vidím několik příčin.

Základní škola.

Na základních školách byly sníženy požadavky ve výuce matematiky a kromě toho došlo k neodůvodněnému snížení dotace hodin věnovaných výuce matematiky. (Nové požadavky na povinné vzdělávací výstupy i nižší hodinová dotace matematice byly zakotveny v tzv. rámcově vzdělávacích programech – dále RVP.) Ke snížení požadavků došlo údajně proto, že v mezinárodním testování byla odhalena nedostatečná oblíbenost předmětu matematika. Není mi známo, zdali bylo protiopatření provedeno v souladu se závěry nějakého výzkumného šetření.

Zavedením RVP byly zrušeny osnovy a na základě velice obecných výstupů v RVP si konkrétní učivo pro konkrétní ročníky vkládaly do školních vzdělávacích programů (ŠVP) školy samy. Tímto se začaly rodit výraznější rozdíly mezi školami, neboť svou roli sehrály kvalita a zkušenosti konkrétních učitelů tvořících RVP.

Kontrolní mechanismy ČŠU (České školní inspekce) neobsahují povinnost sledovat kvalitu výuky (konstatování pana Suchomela z ČŠI). ČŠU sleduje pouze některé „klíčové“ momenty ve výuce, např. zdali se učí právě to, co má třída podle ŠVP naplánováno, jakou část vyučovací hodiny hovoří učitel a jaký prostor je věnován žákům, nejsou-li žáci zatěžováni domácími úkoly apod., ale nesleduje se např. to, zdali si žáci osvojili základy probíraného učiva, zdali klasifikace odpovídá očekávaným vědomostem žáků apod.

Tzv. evaluační programy (např. testování společností SCIO) slouží pouze samotným školám, ty však nikomu nemusejí skládat účty. Data z přijímacích zkoušek (které konají většinou jen gymnázia) nejsou k dispozici ani základním školám, ani kontrolním orgánům, tedy v tomto smyslu neexistuje zpětná vazba. Ředitelé základních škol jsou dnes hodnoceni zejména za nejrůznější projekty, za atraktivitu školy, za bezproblémové fungování školy. Sami se často podbízejí rodičům, kteří mohou škole pomoci např. sponzorským darem. S výjimkou oborových olympiád určených hrstce žáků prakticky neexistují žádné pobídky podporující skutečnou kvalitu výuky a neexistují ani sankce, které by bránily lehkomyšlnosti rodičů i samotných škol ve vztahu ke kvalitě vzdělávání.

Na středních školách jsou připravena místa pro všechny absolventy ZŠ. Kvůli způsobu financování se střední školy snaží získávat co možná nejvíce žáků - v mnoha případech bez ohledu na jejich předpoklady ke studiu. Žákům obvykle postačí dobré či dostatečné známky na základní škole, což je i hlavní prioritou rodičů, potažmo ředitelů základních škol. Nezřídka bývá snaha učitelů matematiky o spravedlivé známkování právě vedením školy potlačována.

Zavedením přijímacích zkoušek na střední školy lze postupně docílit mnohých zlepšení. Zpětná vazba pro základní školu.

Snaha ředitelů podporovat učitele, kteří žáky umějí naučit.

Snaha ředitelů podporovat metody práce, které vedou ke kvalitnějšímu vzdělávání.

Současný tlak rodičů na „změkčování“ klasifikace může nahradit zájem rodičů o podporu dobrých učitelů a skutečný zájem rodičů o vzdělávání dětí, podpora kvality.

Motivace pro samotné žáky. (Podle výzkumů žákům chybí tzv. profesní motivace, tedy žáci nemají potřebu něco podniknout či obětovat pro svou budoucí profesi, např. pro své budoucí studium, neboť je k tomu nic nenutí.)

Zlepšení klima ve třídách ZŠ. V současné době mají potřebu se na ZŠ dobře připravovat 2–3 žáci, kteří konají přijímací zkoušky na gymnázium. Ostatní žáci mají úplně jiné priority.

Maturita.

Povinná maturita z matematiky ve společné části rozhodně nemůže uškodit gymnazistům. Na gymnáziích je dnes soustředěno nejvíce žáků, ale z matematiky maturuje pouhých 36 % z nich. Povinná maturitní zkouška z matematiky by pro žáky gymnázií neměla být strašákem, neboť předpokládá jen takové vědomosti, na které stačí výuka ve všeobecných, humanitních nebo sportovně či umělecky zaměřených gymnaziálních oborech.

Na gymnáziích je nemalé procento žáků, kteří nejsou od počátku studia rozhodnutí, co budou dále studovat. Pokud se žák (např. pod vlivem klimatu třídy) matematice dostatečně nevěnuje, ve čtvrtém ročníku, kdy vážně pomýšlí na další studium, může být s matematikou značně na šíru a technické obory mu tak budou zapovězeny. Vědomí, že se maturitě z matematiky nelze vyhnout, může žákovi pomoci překlenout období, kdy ještě není nic rozhodnuto, a proto se zdánlivě nemusí o nic snažit. I kdyby se žák později rozhodl pro humanitní obor, aktivně strávené hodiny matematiky ho dozajista obohatí.

Na středních technických oborech si volí maturitu z matematiky vyšší procento žáků, po zavedení povinné maturitní zkoušky z matematiky však mohou mít někteří absolventi problémy se zkouškou z cizího jazyka, která zavedení povinné zkoušky z matematiky doprovází.

Na ostatních oborech je matematika většinou nedostatečně dotována. Některým oborům nemusí stačit ani navýšení navrhovaných 10 hodin pro matematiku. Část hodin je totiž věnována dalšímu matematickému učivu, jehož znalost se předpokládá při vstupu na vysokou školu.

Během posledních 20 let se maturita se v ČR stala masovou záležitostí. Tomu, že každý maturant má právo jít na vysokou školu, se české prostředí rovněž rychle přizpůsobilo a byl

akreditován nebývale velký počet vysokých škol (pro každého žáka je dnes místo na vysoké škole). K nezdravé situaci opět přispívá financování škol. Vysoká nabídka pak způsobuje inflaci v kvalitě uchazečů o studium.

Dnes působí jako regulátor alespoň společná část maturitní zkoušky, kdy na některých dříve velmi populárních a úspěšných středních školách nesloží maturitní zkoušku více než 50 % absolventů. Při zavedení povinné maturitní zkoušky z matematiky se může počet neúspěšných žáků ještě dramaticky zvýšit. Problém, který není vyřešen a není ani řešen, je status absolventa střední školy, který ani opakovaně neuspěl u maturity. Takovému člověku zůstává pouze status absolventa základní školy. V Polsku, kde před lety úspěšně zavedli povinnou maturitu z matematiky ve společné části, existuje status středoškoláka bez maturity, který má na trhu práce mnohem lepší vyhlídky, než absolvent základní školy. Zmiňovaná kadeřnice získá i bez maturity výuční list a může své zaměstnání vykonávat. Existuje však i několik oborů (např. kosmetička, absolvent školy cestovního ruchu, sociální pracovníce, absolvent pedagogické školy apod.), kdy absolvent bez maturity nebude ničím. Na těchto školách se pravděpodobně povinná maturita z matematiky nezavede. Ale tím zde vyvstává další problém. Kdo zajistí, aby např. maturanti z těchto škol následně nepokračovali ve studiu na vysoké škole s pedagogickým zaměřením a nebyli nakonec jako učitelé prvního stupně právě těmi, kteří u dětí vytvářejí nedůvěru k matematice?

Co říci závěrem? Naši společnost jistě nezachrání neúspěšné kosmetičky ani kominíci. Podnětnému prostředí, v němž mají vyrůstat budoucí inženýři, právníci, ekonomové, lékaři, vědci, učitelé a další absolventi vysokých škol, přijímací zkoušky ani maturita z matematiky jistě neuškodí. Rozhodně nelze dalších 25 let čekat na to, jestli se nepodaří zázračnými metodami společnost přetvořit tak, že budou všichni prahnout po lepším vzdělání. Nepříznivá situace by se měla řešit, i když některým problémům se určitě nevyhneme.